

УДК 339.727.2(061.1СНД)(4+5)

М.С. Лугова
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки**МІЖРЕГІОНАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЧИННИК АКТИВІЗАЦІЇ
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ СНД**

Стаття присвячена дослідженню впливу міжрегіональної інтеграції на розвиток інвестиційного співробітництва України з країнами СНД. Визначено поняття «міжрегіональна інтеграція». Проаналізовано особливості інвестиційної діяльності в умовах міжрегіональної інтеграції. Окреслено особливості інвестиційного співробітництва України з країнами СНД, визначено проблеми та перспективи даного напрямку.

The article is devoted to the research of the interregional integration's impact on the development of investment cooperation between Ukraine and the CIS countries. The notion of "interregional integration" is determined. The features of investment activity in terms of interregional integration are analysed. The specifics of the investment cooperation between Ukraine and the CIS countries is outlined, the problems and prospects of this scope are identified.

Ключові слова: міжрегіональна інтеграція, інвестиції, іноземні інвестиції, інвестиційне співробітництво, єврорегіон.

В умовах розвитку глобалізаційних та інтеграційних процесів виникла необхідність включення регіонів країни в активну міжнародну діяльність. Процеси розширення Європейського Союзу, різні ступені участі у них України, утворення нових союзів зумовлюють пошук нових шляхів реформування економічних зв'язків областей та залучення до господарських процесів у регіонах нових потенційних інвесторів та надання сприяння вже працюючим підприємствам. Однією з найважливіших форм регіонального розвитку є міжрегіональна інтеграція. Вона має важливе значення як для окремих регіонів, так і країни в цілому. Україна та її найближчі сусіди,

країни СНД, історично опинилися в подібних соціально-економічних умовах. Враховуючи спільне геополітичне положення і напрацьовані протягом тривалого часу економічні зв'язки, міжрегіональна інтеграція надає широкі можливості для співпраці цих країн в різних сферах суспільного життя.

Дослідженню питань міжрегіональної інтеграції присвячені праці таких відомих вітчизняних науковців, як З. Варналій, М.Долішній, Кіш Є., В. Куйбіда, К. Кривенко, М. Лендел, П. Луцишин, С. Максименко, Н. Мікула, А. Мокій, Л. Прокопенко, І. Розпутенко, І. Сторонянська, І. Студенніков, В. Удовиченко та ін.

Попри досить велику кількість наукових праць з визначеної проблематики недостатньо досліджено вплив міжрегіональної інтеграції на розвиток інвестиційної діяльності.

Метою даної статті є аналіз впливу міжрегіональної інтеграції на активізацію інвестиційної співпраці України з країнами СНД.

Міжрегіональна інтеграція – це процес зближення, взаємопроникнення і зрощення відтворювальних процесів суб'єктів господарювання двох і більше регіонів, що перетворює їх на цілісний господарський механізм, на міжрегіональну економічну систему [11].

Стратегічна мета міжрегіональної інтеграції – забезпечення оптимального соціально-економічного розвитку регіонів в аспекті вирішення територіальних проблем міжрегіонального характеру на основі збалансованого поєднання інтересів та ресурсів держави, регіону, бізнесу і громадськості за принципами демократичного врядування. Інтереси регіонів, як суб'єктів міжрегіональної інтеграції – формування єдиного соціально-економічного простору та усунення перешкод, які виникають на шляху міжрегіональних потоків, стимулювання їх мобільності. Принципами міжрегіональної інтеграції є ділове партнерство, субсидіарність, співфінансування, добровільність, прозорість, легітимність інтересів регіонів [3].

Міжрегіональна інтеграція в Україні була і залишається важливим індикатором загальної соціально-економічної ситуації в країні і, одночасно,

найважливішим механізмом поліпшення цієї ситуації. Це найважливіший об'єкт цілеспрямованої і скоординованої політики центра і регіонів з метою як оздоровлення соціально-економічної ситуації, так і створення інституціональної основи нової української державності.

Одним із стратегічних напрямів міжрегіональної інтеграції України є налагодження ефективного співробітництва з країнами Співдружності незалежних держав (СНД), яке базується на усталених економічних зв'язках, сусідському географічному положенні, спільній історії, духовній спорідненості народів та глибоких традиціях. У країнах є високий науково-виробничий потенціал, високоосвічені трудові ресурси. Пріоритетність і особливості економічної співпраці між країнами СНД та Україною обумовлені багатьма факторами, в тому числі сформованими в рамках єдиного народногосподарського комплексу СРСР і успадкованими від нього економічними взаємозв'язками, націленістю обох країн на реформування економік. Пріоритетною сферою у розвитку взаємних відносин країн є організація роботи по активному залученню інвестицій країн СНД в об'єкти економіки України та українських – в країни СНД [10].

Розвиток взаємного інвестування країн СНД набуває особливої значущості в якості перспективного напрямку розвитку їх інтеграційного співробітництва та розвитку інвестиційних взаємозв'язків як між собою, так і з іншими країнами. Цьому сприяє те, що:

- взаємні інвестиції здатні «стягти» розірвані після розпаду СРСР зв'язку і відродити їх у новій якості;
- взаємні інвестиції є основою або складовою частиною проектів з часткою інвесторів з далекого зарубіжжя;
- інвестиційне співробітництво держав СНД може стати не тільки важливим середовищем стабілізації та розвитку економіки кожного з них, але й потужним чинником включення СНД як регіонального угруповання в систему міжнародних інвестицій і в інші системи міжнародних економічних відносин.

Однак загальні умови, що визначають можливості взаємного інвестування, не є досить привабливими. Поки країни СНД не здатні дати один одному ні необхідних обсягів фінансових ресурсів, ні масових новітніх технологій, ні зі часових форм менеджменту. Все це стримує розвиток економічної інтеграції в СНД, масштаби, динаміка і глибина якої насамперед залежать від рівня інтеграційних процесів на мікроекономічному рівні, від зацікавленості та активності прямих інвесторів.

Слід звернути увагу, що прикордонні регіони країн СНД відрізняються різним потенціалом і рівнем економічного розвитку, готовністю до міжрегіонального співробітництва. Дані розходження можуть виступати не тільки як фактор, що стримує міжрегіональну й прикордонну інтеграцію, а також як умова, що сприятливо впливає на розвиток малого й середнього бізнесу в регіонах.

Для сучасної міжрегіональної інтеграції України з країнами СНД є характерною політика, спрямована на активізацію зв'язків і згладжування соціальних і економічних диспропорцій між окремими районами країн. Вона заснована на впровадженні достатньо ефективної в Європейському Союзі форми міжрегіонального і прикордонного співробітництва — єврорегіонів.

Успішний досвід формування єврорегіонів обумовлено низкою причин:

- єврорегіони збільшують можливість місцевих органів влади вирішувати проблеми швидко і раціонально, використовуючи свій потенціал, матеріальну і технічну допомогу партнерів;
- єврорегіон являє собою інноваційну структуру в галузі управління регіональним розвитком, більш ефективну, ніж існуюча. Він надає сприятливий ґрунт для створення і розвитку інноваційних структур (інкубатори, технопарки, технополіси);
- єврорегіон, як структура, відмінна від держави, ефективніше залучає інвестиції. Це особливо актуально для України, оскільки залучення інвестицій позначено як пріоритетний напрям зовнішньоекономічної діяльності;

- єврорегіон побічно впливає на економіку прикордонних регіонів через демонстраційні і навчальні ефекти;
- єврорегіони як форма прикордонного співробітництва сприяють не тільки посиленню та поглибленню добросусідських відносин між державами, а й є своєрідним інструментом для інтеграції тієї чи іншої країни до інтеграційних структур [7].

Тобто, досвід участі в єврорегіонах демонструє можливості більш оперативно вирішувати прикордонні проблеми на місцевому рівні, створювати гнучкі господарські структури (акціонерні товариства, консорціуми тощо) з залученням зовнішніх інвестицій для будівництва або розширення прикордонної та транспортної інфраструктури; налагоджувати прикордонну торгівлю, туризм; розширювати співробітництво в культурної, соціальної, природоохоронної та інших областях.

Розглядаючи єврорегіон як форму міжрегіональної інтеграції України з країнами СНД, слід відзначити наявність наступних угруповань: єврорегіон «Буг» (Волинська область, Жовківський та Сокальський райони Львівської області (Україна), Люблінське, воєводство (Польща), Брестська область (Білорусь), «Нижній Дунай» (Одеська область (Україна), райони Вулканешти, Кагул, Кантемір (Молдова), повіт Бреїла, Галац, Тульча (Румунія), «Верхній Прут» (Чернівецька та Івано-Франківська області (Україна), Ботошанський та Сучавський повіти (Румунія), Фалештський, Єдинецький, Глоденський, Окницький, Ришканський та Бриченський (Молдова), «Дніпро» (Чернігівська область (Україна), Брянська область (Росія), Гомельська область (Білорусь), «Слобожанщина» (Харківська область (Україна), Белгородська область (Росія), «Ярославна» (Сумська область (Україна), Курська область (Росія), «Донбас» (Луганська область, Донецька область (Україна), Ростовська область (Росія), «Дністер» (Вінницька область (Україна), Сорокський, Флорештський та Шолданештський райони (Молдова).

Питанням поглиблення міжрегіональної інтеграції між прикордонними регіонами України і країн СНД, що є одним з факторів економічного розвитку, приділяється значна увага. Так, в Стратегії економічного розвитку Співдружності Незалежних Держав на період до 2020 року зазначені наступні основні напрямки взаємодії, спрямовані на регіональний розвиток прикордонних територій:

- поступове формування міждержавного регіонального ринку товарів, послуг, капіталу, робочої сили;
- встановлення прямих економічних зв'язків між регіонами;
- розвиток прикордонної торгівлі;
- сприяння створенню на прикордонних територіях особливих або спеціальних економічних зон;
- здійснення спільних інвестиційних проектів;
- розширення співробітництва в області сільського господарства, транспорту, інформаційних технологій і зв'язку;
- оптимальне економічне використання прикордонних територій, розвиток на цих територіях виробничої й соціальної інфраструктури;
- проведення на прикордонних територіях спільних заходів щодо моніторингу й охорони навколишнього середовища, забезпеченню санітарної охорони територій;
- розвиток прикордонного туризму [13].

Як уже зазначалось, однією з пріоритетних сфер співробітництва України з країнами СНД є інвестиційна діяльність. Особливо актуальною вона є на прикордонних територіях країн СНД. Міжрегіональна інтеграція та іноземне інвестування – два взаємопов'язані між собою процеси. Забезпечивши всі умови для міжрегіонального співробітництва, держава забезпечить впевненість інвестора у вкладанні своїх коштів в бізнес на досить тривалий період. З іншого боку, іноземне інвестування має безпосередній вплив на розвиток самого процесу міжрегіональної інтеграції, що є необхідним фактором покращення економічного стану держави.

Здобуття Україною незалежності зумовило необхідність залучення української держави до участі у міжнародній діяльності. Досить тривалий період часу влада значну увагу приділяє розвитку міжнародного співробітництва, шукає вигідні зовнішні економічні зв'язки, стимулює діяльність багатьох підприємств на зовнішніх ринках. Це в свою чергу забезпечує помітне збільшення обсягів експорту продукції та стимулює надходження коштів до державного бюджету. Важливе місце у цих процесах належить міжрегіональному співробітництву [2].

Інвестиційні процеси в євро регіонах на кордоні з країнами СНД мають певні особливості та переваги, а саме:

- наявність регіональних угод між прикордонними регіонами країн-сусідів;
- фінансування цих угод на кордоні може взяти на себе приймаюча сторона;
- враховуючи близькість кордону та наявність на українській стороні надлишку робочої сили, необхідно створювати виробництва на давальницькій сировині;
- можливості щодо впровадження спільних інвестиційних проектів з прикордонними територіями сусідніх країн;
- застосування узгодженої екологічної політики тощо [14].

Географічне положення як перевага інвестиційної привабливості прикордонних регіонів дає можливість:

- активно співпрацювати із суб'єктами господарювання зарубіжних країн;
- експортувати вітчизняні товари на світові ринки з незначними транспортними витратами всередині країни;
- розвивати готельний і ресторанний бізнес;
- розвивати оптову та роздрібну торгівлю, особливо в зоні митного контролю України;
- імпортувати необхідні товари за вигідними цінами з-за кордону;

- прискорювати процеси впровадження зарубіжного досвіду в галузі економічного, соціального та екологічного розвитку регіону;
- збільшувати зовнішньоторговельний оборот;
- суб'єктам господарювання, населенню оперувати значними сумами іноземної валюти, отриманої від здійснення зовнішньоторговельних операцій [8].

Вищеперелічені особливості прикордонних регіонів, які надають їм перевагу відносно інших, є тими важелями, які формують привабливий інвестиційний клімат. Однак досить значна кількість проблем загальнодержавного характеру гальмує інвестиційні процеси в зазначених регіонах. Основними з них є нестабільність і нелояльність податкового законодавства, що не сприяє залученню як іноземних, так і вітчизняних інвесторів. Переважна частка інвестицій у прикордонних регіонах здійснюється в ті сфери, які швидко забезпечують одержання доходів, а саме: роздрібна та оптова торгівля.

Аналізуючи обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у прикордонних областях України, необхідно зауважити, що в середньому частка ПІІ – менше 1% усіх інвестицій, які надійшли в економіку України. Лише у Одеській та Харківській областях вона становить 3% та 4% відповідно. Це свідчить про те, що інвестиційне співробітництво в областях, які приймають участь у міжрегіональній інтеграції з країнами СНД потребує подальшого розвитку та дієвих рішень у сфері інвестиційної політики країн СНД.

Головним партнером у інвестиційній діяльності України серед країн СНД є Російська Федерація. Серед 129 країн-інвесторів за обсягами прямих інвестицій в Україну РФ посідає 4 місце. Обсяг прямих інвестицій в Україну з РФ за 2012 рік становив 3785,8 млн. дол. США, що більше з початку року на 105,1 млн. дол. США і складає 7% від загального обсягу інвестицій, який надійшов в Україну [12]. Структура російських інвестицій відображена у Табл. 1

Таблиця 1. Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з РФ в економіці України за видами економічної діяльності

	(млн.дол. США)	
	Обсяги інвестицій на	
	01.01.2012	31.12.2012
Російська Федерація	3600,4	3785,8
Фінансова діяльність	2449,4	2507,2
Промисловість	264,5	324,7
у тому числі		
переробна	254,1	319,9
з неї		
машинобудування	78,9	78,4
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	30,4	72,1
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	41,8	45,2
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	40,8	49,8
Діяльність готелів та ресторанів	247,9	274,9
Діяльність транспорту та зв'язку	238,2	239,3
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	154,8	180,7
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	168,0	169,5
Будівництво	37,7	44,1

Джерело: [4]

Як свідчать статистичні дані, основним реципієнтом російського капіталу в Україні є фінансова сфера, переробна промисловість, готельно-ресторанний бізнес, сфера транспорту та зв'язку, торгівля, операції з нерухомим майном та будівництво. Не дивлячись на те, що Росія займає четверте місце серед країн світу за обсягами залучених в Україну іноземних інвестицій, вона займає перше місце за показником кількості підприємств, в які вкладено інвестиції. Так, нерезиденти з Росії вклали інвестиції у діяльність 2031 підприємств (для порівняння: інвестиції з Кіпру надійшли до 1809 підприємств, з США – до 1468 підприємств, з Сполученого Королівства – до 1048 підприємств). До речі, аналогічна ситуація фіксувалася і протягом попередніх років. Вважаємо, що зростання обсягів прямих іноземних інвестицій з Росії сприяє активізації виробничої кооперації України з Росією.

При цьому слід відзначити тенденцію поступової концентрації контролю над такою кооперацією в руках іноземного капіталу[12]. Перспективи залучення в Україну російських інвестицій задля реалізації довгострокових проектів (перш за все в частині інвестування інноваційної діяльності та технологічного розвитку) в значній мірі залежать від рівня взаєморозуміння між українським та російським урядами та розвитком міжрегіональної інтеграції країн. Співробітництво України з російськими організаціями виступає важливим елементом здійснення структурної перебудови економік двох країн, створення привабливого інвестиційного клімату, впровадження кращого досвіду у вітчизняну практику господарювання, залучення та використання російських інноваційних рішень, інтеграції у світові ринки, в тому числі ринки високих технологій [10].

З урахуванням сучасних геоекономічних реалій зростає роль та значення організації ефективної інвестиційної взаємодії між товаровиробниками України та Республіки Білорусь. Республіка Білорусь була і залишається стратегічним економічним партнером України в багатьох сферах: енергетиці, машинобудуванні, агропромисловому комплексі. В повній мірі питання підвищення ефективності співробітництва країн стосується і сфери взаємного інвестування. Проте нині обсяги інвестиційного співробітництва України та Республіки Білорусь залишаються мізерними. Частка іноземних інвестицій з Білорусії становить 0,1% від загального обсягу, а частка українських інвестицій в економіку Білорусі – 3,4% [5].

Найбільші відносні обсяги інвестицій з Республіки Білорусь вкладено у такі види економічної діяльності: оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів (0,53% від загального обсягу іноземних інвестицій), виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (0,51%), добувна промисловість (0,37%). Такий обсяг інвестицій, на нашу думку, є замалий і не відповідає реальному потенціалу інвестиційного співробітництва між двома країнами. Основними причинами цього явища можна назвати штучне стримування процесів міжнародного інвестування у

Республіці Білорусь, а також невисока привабливість інвестиційного клімату в Україні. Отже, важливим завданням сучасної економічної політики є активізація інвестиційного співробітництва українських та білоруських суб'єктів господарювання [5].

Акцентуючи увагу на українсько-молдовському інвестиційному співробітництві, слід зауважити, що ця сфера діяльності потребує значного розвитку. Станом на 1 жовтня 2012 обсяг прямих інвестицій з Республіки Молдова в економіку України склав 37,4 млн. дол. США. Значна частина інвестицій надійшла в промисловість, сільське господарство, будівництво, оптову та роздрібну торгівлю, торгівлю транспортними засобами, а також в послуги з ремонту, охорони і в сферу соціальної допомоги [4].

Міжрегіональна інтеграція з країнами СНД має значний вплив на процес залучення іноземного капіталу в економіку країни та забезпечення інвестиційної привабливості не лише регіонів, але й України в цілому. Забезпечення сприятливих умов здійснення міжрегіонального співробітництва і водночас забезпечення процесу інвестування у прикордонних регіонах є одним із основних пріоритетних завдань сучасної України. Оскільки міжрегіональна співпраця має значний вплив на закордонних інвесторів, то Україна, закріпивши себе на міжнародній арені, зможе зацікавити закордонні фірми у здійсненні ефективної діяльності на її території, а це - додаткові джерела доходів в державне казначейство, що сприяє покращенню життєвого рівня населення [2].

Отже, одним із ефективних способів залучення прямих іноземних інвестицій є посилення міжрегіональних зв'язків. Основними умовами активізації міжрегіональної інтеграції в Україні є:

- створення науково-обґрунтованої стратегії розвитку міжрегіонального співробітництва;
- покращення умов фінансування окремих заходів та проектів, пов'язаних з міжрегіональним співробітництвом;

- удосконалення нормативно-правових актів України, пов'язаних з цим видом діяльності;
- створення спеціалізованих організаційних структур, які б надавали повну інформацію учасникам бізнесу про умови здійснення міжрегіонального співробітництва;
- забезпечення доступних розмірів мита на окремі товари, спрощення умов оформлення митних процедур;
- спрямування основних дій на розбудову соціальної та виробничої інфраструктури, забезпечення розвитку транспортної мережі, наукової і культурної співпраці;
- поширення інформації про реалізацію заходів такого типу співробітництва [2].

Література

1. Балян А. В. Міжрегіональне, транскордонне співробітництво України за умов розширення Європейського Союзу / А. В. Балян. – Ужгород, 2006. – 325 с.
2. Вахович І.М., Ващук О.А. Проблеми та перспективи розвитку транскордонного співробітництва в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_etei/2009_6_1/12.pdf.
3. Волинець Є.С. Механізми формування та реалізації стратегії міжрегіональної інтеграції України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управл. : спец. 25.00.02 – механізми державного управління [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://mydisser.com/en/catalog/view/386/822/7390.html>
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Захарін С. Проблеми і перспективи інвестиційного співробітництва України з Республікою Білорусь [Електронний ресурс]. Режим доступу

- : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2010_6_4/290-294.pdf
6. Кіш Є.Б. Система міжрегіонального співробітництва України з країнами Центральної Європи [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/INB/2008-1/08kebkce.pdf>
 7. Мікула Н.А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с
 8. Олександренко І.В. Інвестиційна діяльність у західних прикордонних регіонах України // Держава та регіони. Серія Економіка та підприємництво. – 2010. - № 3. – С. 121-126
 9. Павліха Н.В., Скороход І.С. Транскордонне співробітництво і міжрегіональна інтеграція як чинники сталого просторового розвитку регіону [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/RE/2008_5_3/zbirnuk_RE_3_79.pdf
 10. Павлов К.В., Растворцева С.Н., Ляшенко В.І. Проблемы и перспективы развития экономического сотрудничества между Россией и Украиной [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/EProm/2009_45/st_45_06.pdf
 11. Сторонянська І.З. Економічна інтеграція в контексті просторового підходу [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VUbsNbU/2009_2/VUBSNBU5_p35-p39.pdf
 12. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Росією [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://russia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ru/trade>
 13. Чуприна О.О. Прикордонне співробітництво регіонів: сучасні тенденції розвитку [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/venu/2011_1/37.pdf

14. Шевченко-Марсель В., Русина Н. Вдосконалення інвестиційного забезпечення розвитку прикордонного регіону // Вісник національного університету «Львівська політехніка»: «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – 2007. – № 19. – С. 168-174